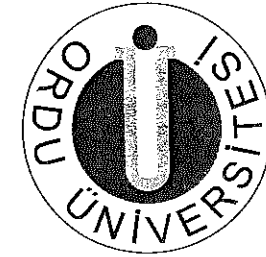

**ULUSLARARASI SOSYALBİLİMLER
LİSANS ÜSTÜ ÖĞRENCİ SEMPOZYUMU**

INTERNATIONAL SOCIAL SCIENCES POSTGRADUATE SYMPOSIUM

28 - 30 Nisan 2011

Ordu Üniversitesi | Sosyal Bilimler Enstitüsü

ORDU - 2012

Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Uluslararası Sosyal Bilimler Lisansüstü Öğrenci Sempozyumu

Editörler

Yrd. Doç. Dr. Salih OKUMUŞ
Yrd. Doç. Dr. Muhammet KUZUBAŞ
Arş. Gör. Muhammet ÖZDEMİR
Arş. Gör. Hamide EFİL

ISBN

ISBN 978-605-87863-1-8

Ordu Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayın No : 2

Kapak Tasarım

Oya ALGAN

Baskı Cilt

Anadolu Plaket Reklam
Bucak Mah. Dr. Sadık Ahmet Cad. No:12/B ORDU
Tel : 0 452 225 29 86

Yazışma Adresi

Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Cumhuriyet Yerleşkesi / ORDU

Telefon

0 452 234 50 10 / 1016

Belge Geçer

0 452 226 52 31

SEMPOZYUM ONURSAL BAŞKANI

Prof. Dr. Haluk KEFELİOĞLU (Ordu Üniversitesi Rektörü)

ONUR KURULU

Prof. Dr. Bahaeddin YEDİYILDIZ (Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Başkanı)

Prof. Dr. Mehmet SARAY (Yeditepe Üniversitesi)

Prof. Dr. Hamza ZÜLFİKAR (Emekli Öğretim Üyesi)

Prof. Dr. Durali YILMAZ (İstanbul Kültür Üniversitesi)

Prof. Dr. İzzettin ÖNDER (Emekli Öğretim Üyesi)

Prof. Dr. Süreyya BEYZDEOĞLU (Emekli Öğretim Üyesi)

DÜZENLEME KURULU BAŞKANI

Yrd. Doç. Dr. Salih OKUMUŞ (Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü)

DÜZENLEME KURULU

Prof. Sabri YENER

Doç. Dr. Ergin AYAN

Doç. Dr. İsmail DOĞAN

Doç. Dr. İlhan EKİNCİ

Yrd. Doç. Dr. Salih OKUMUŞ

Yrd. Doç. Dr. Muhammet KUZUBAŞ

Yrd. Doç. Dr. Abdullah EREN

Yrd. Doç. Dr. S.Mutlu ÇAMOĞLU

Yrd. Doç. Dr. Salim KÜÇÜK

Yrd. Doç. Dr. Fatih ÜNAL

Yrd. Doç. Dr. Sadullah ERGİN

Yrd. Doç. Dr. Ayşe PUL

Yrd. Doç. Dr. Özlem TEZCEK

Yrd. Doç. Dr. Gürol ÖZCÜRE

Yrd. Doç. Dr. Dr. Ümit AKÇAY

Yrd. Doç. Dr. Nihan CİĞERCİ ULUKAN

Yrd. Doç. Dr. F. ÖZLEM TEZCEK

Yrd. Doç. Dr. Adem KULAÇ

Yrd. Doç. Dr. Cevit YAVUZ

Yrd. Doç. Dr. Nedim DİKMEN

Yrd. Doç. Dr. Çağatay Edgücan ŞAHİN

Yrd. Doç. Dr. Umut ULUKAN

NECİP FAZIL KISAKÜREK'İN "AHŞAP KONAK" VE "MUKADDES EMANET" ADLI PİYESLERİNDE KUŞAK ÇATIŞMASI

Generation Gap in Necip Fazıl's "Ahşap Konak" and "Mukaddes Emanet" Theaters

Biröl BULUT¹

Özet

Kuşaktan kuşağa kültürel değerlerin iletilmemesi ve yazılı olmayan toplumsal kuralların, günün bireyleri tarafından benimsenmemesi nesiller arasında çatışmayı doğurur. Tanzimat Fermanı'nın ilanı ve özellikle de Cumhuriyet'le birlikte kültürel ve sosyal değişikliklerin hızlı bir şekilde yaşandığını görürüz. Meydana gelen bu değişimler ferdin kültürel ve düşünsel planda, aile bireyleri ve toplumla çatışmasına zemin hazırlar. Bunun sonucunda kuşak çatışması sosyal bir mesele olarak karşımıza çıkar.

Bir yazarı döneminden ve çevresinden ayrı tutmak imkânsızdır. Sanatçı, döneminin problemlerini, toplumun çektiği sıkıntıları, ülkenin ekonomik, siyasal ve sosyal anlamda eksikliklerini açık veya kapalı bir şekilde eserinde yansıtır. Edebi türlerin hemen hemen hepsinde ürün vermiş; 'dava ve cemiyet' insanı olarak kabul edilen Necip Fazıl, eserlerinde cemiyetin sorunlarını ortaya koymuş ve çözüm önerileri sunmuştur. Yazarın tiyatrolarında da bu özelliğinin yansımalarını görmek mümkündür. Çalışmamızda Necip Fazıl'ın Ahşap Konak ve Mukaddes Emanet adlı piyesleri incelenmiş ve burada bireylerin aileleriyle ve toplumla olan kuşak çatışmaları ortaya konulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Necip Fazıl, Tiyatro, Kuşak Çatışması

Abstract

Not able to convey cultural values from generation to generation and not adopting the unwritten social rules by today's individuals lead to conflict between generations. With the declaration of the The Rescript of Gülhane, especially with the Republic we see that there were cultural and social changes quickly. These changes form a basis for conflict with the family members and society of the individuals in cultural and philosophical basis. As a result, generation gap is seen as a social issue.

It is impossible to keep separate an author from his/her era and environment. Artist reflects the period problems, the problems of society, the country's economic, political and social shortcomings in the work frankly or indirectly. Necip Fazıl who created virtually all of the product in literary genres; and accepted as 'lawsuit and the community' man, has revealed the problems and solutions presented in the works of society. It is also possible to see the reflections of this feature in the author's theaters. In our study, Necip Fazıl's Ahşap Konak and Mukaddes Emanet dramas have been examined and the generation gaps of the individuals with their families and the society have been revealed.

Key Words: Necip Fazıl, Theatre, Generation Gap

¹ Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Yeni Türk Edebiyatı Bilim Dalı Doktora Öğrencisi.

1. Giriş

Necip Fazıl Kısakürek, edebiyatımızda daha ziyade şairliği ile yer tutan bir isim olmasına karşın, ilk oynadıkları yıllarda ses getirmiş, toplumun ve edebiyat ortamının dikkatini çekmiş tiyatrolar da yazmıştır. Onu aslında edebiyat sanatçısı kimliğinin yanında cemiyetin sorunlarına kayıtsız kalmayan bir aydın, düşünür gözüyle de görmek gerekir. Bir dava adamı olarak var olan problemlerin üzerine yürüyen yazarın tiyatro eserleri de aynı bakış açısıyla kaleme alınmıştır.

Necip Fazıl, edebî bir tür olan tiyatroyu sanat şekilleri içinde yapılmış en büyük kesit olarak görür ve "İster derinliğe doğru insan, ister bu insanla beraber sığlığa doğru cemiyet davasında, gayeli ve gayesiz, fakat kelime ve hareketlerin mimarı her sanatkâra imparatorluk tacı tiyatrodadır."² diyerek her ne amaçla yazılırsa yazılsın tiyatronun bir yazar için zirve olduğunu beyân eder.

Yazarın toplam on yedi tiyatro eseri bulunmaktadır; fakat bunlardan ikisi yarım kalmıştır. *Tohum* (1935) Necip Fazıl'ın ilk piyesidir. 1938 yılında yayınladığı *Bir Adam Yaratmak* adlı ikinci piyesiyse büyük bir ilgi ve beğeni toplar. 1949'a kadar altı piyes yazmış, 1964'e kadar suskunluk devresinden sonra aynı yıl *Ahşap Konak*, *Reis Bey* ve *Siyah Pelerinli Adam*'ı yayınlamıştır. Sonrasında ise altı eser daha vermiştir.⁴

Necip Fazıl'ın 1935-1948 yılları arasında kaleme aldığı eserlerde konu bütünlüğü görülmez. Bu dönemde toplumun farklı kesimlerinin durumlarını ortaya koyar. Bu dönemden sonra ikinci evre diye adlandırabileceğimiz dönemde ise Necip Fazıl, ülkenin siyasal ve sosyal bakımdan gün geçtikçe geriye gittiğini, çok partili dönemin sancılarını ve arkasından gelen darbeleri görmüş ve bu çarpıklıkları bazı piyeslerinde ana konu olarak işlemiş bazı piyeslerinde de bu durumları değinmiştir. Bu bakımdan Necip Fazıl'ın tiyatro eserleri sosyal meseleler yönünden bir hayli zengindir.

Çalışmamızda yazarın *Ahşap Konak* ve *Mukaddes Emanet* adlı tiyatro eserlerinde toplumsal bir problem olan kuşak çatışmasını ele alacağız.

"Toplum, başta kendi kendini korumak ve sürdürmek üzere birçok temel çıkarlarını gerçekleştirmek için iş birliği yapan (bir ölçüde çatışmakla birlikte) insanlardan oluşan, görece bir sürekliliği olan, genellikle belli bir coğrafyasal yeri ve ortak ekini (=kültürü) bulunan, çok az ya da az ölçüde kurumlaşmış bir karmaşık ilişkiler bütünüdür."⁵ Sosyal meseleler de "toplumu ciddi olarak tehdit eden ya da birçok insanın önemli özlem ve isteklerini engelleyen ve insan ilişkileri alanında ortaya çıkan bir sorun"⁷ dur. Bu meseleler toplumun içinde iyileşmeyi bekleyen ya da kronikleşmiş bir yara olabilir. Toplum geniş bir ağ olduğu için tek bir problemden söz etmek olanaksızdır. Bu problemler çok çeşitlidir. Kuşak çatışması da bu meselelerden sadece

2 Necip Fazıl, *Bir Adam Yaratmak*, s.6, Büyük Doğu Yayınları, Tarihsiz.

3 Necip Fazıl'ın yarım kalan eserleri: *Sır* (1946), *Kumandan* (1960) adlı piyeslerdir. Her iki eserde *Siyah Pelerinli Adam* adlı kitabın içindedir.

4 Turan Karataş, "Tiyatro Yazarı Olarak Necip Fazıl", *Bilim ve Akıl Aydınlığında Eğitim Dergisi*, Yıl 6, Sayı: 63, (Mayıs 2005).

5 Hasan Çebi, "Necip Fazıl'ın Tiyatro Eserlerinin Madde ve Mana Açısından Genel Bir Değerlendirmesi", *Türk Edebiyatında Necip Fazıl Kısakürek Hayatı-Sanatı- Çilesi Hakkındaki Tüm Yazılar*, (Hzl. Osman Selim Kocahanoğlu), Ağrı Yayınları, Ekim 1983 s. 378-384.

6 Özer Ozankaya, *Toplumbilim*, Tekin Yayınları, 6. Baskı., İstanbul 1986, s. 3.

7 Özer Ozankaya, age. s. 389.

biridir ve bu durum yüzyıllardan beri süre gelen, zamana ve toplumsal değişimlere paralel bir şekilde oluşan; çözümü veya durdurulması çok zor bir durumdur.

Kuşak kelimesinin sözlükte: "Yaklaşık olarak aynı yıllarda doğmuş, aynı çağın şartlarını, dolayısıyla birbirine benzer sıkıntıları, kaderleri paylaşmış, benzer ödevlerle yükümlü olmuş kişilerin topluluğu"⁸ şeklinde ifade edilmektedir. Çatışma ise en az iki kişinin birbirini reddetmesi ve etkisiz hale getirmesidir. O zaman kuşak çatışmasını tanımlayacak olursak; kuşakların birbiri arasındaki anlaşmazlıklar, fikir ayrılığı, diyalog eksikliği; yani aynı çerçeveden maddi ve manevi değerlere bakış açılarının olmamasıdır.⁹ Bunun sonucunda birey özellikle aile içerisinde farklılık oluşturur ve ailenin diğer fertleri ile anlaşmazlığa düşer. Bireyin özellikle aile ve daha sonrasında toplumla bu bağlamda çatışması sosyal bir problem olarak karşımıza çıkar.

Osmanlı Devleti özellikle II. Mahmut dönemiyle Batı'ya açılmıştır. Bu dönemden sonra Batı ile devlet kademesinde başlayan ilişkiler, sonrasında aydın kesimle devam etmiş ve en sonunda ilişkiler yumağı topluma kadar sirayet etmiştir. Özellikle teknik yönden üstün olan Batı'nın tekniğinden ziyade kültürel unsurlarının sınırlarımıza taşınmasıyla sosyal hayatta uç noktalara değen değişimler olmuş; hatta dönemin yazarları tarafından bu değişimler romanlara konu edilmiştir. Sonrasında yaşanan savaşlar ve cumhuriyetin ilanı, birbirini takip eden nesilleri birbirinden ayırmıştır.

Kuşak çatışmasını ve nesiller arasındaki uyumsuzluğu toplumun bir meselesi olarak gören Necip Fazıl; *Ahşap Konak*¹⁰ (1964) ve *Mukaddes Emanet*¹¹ (1970) adlı piyeslerinde bu durumu konu olarak işlemiştir.

Nesillerin Birliği (!): *Ahşap Konak*

Üç katlı ahşap evin her katı ayrı âlem!

Üst kat: Elinde tesbih, ağlıyor babaannem,

Orta kat: "Mavs" oynayan annem ve âşıkları,

*Alt kat: Kız kardeşimin, "Tamtam" da çılgınlıkları.*¹² Yukarıdaki dörtlük, Necip Fazıl'ın "Muhasebe" şiirinden alınmış bir bölümdür. Bu dört mısra aslında *Ahşap Konak*'ın özeti mahiyetindedir. Bu mısraların sesini eserde Yüksel'in ağzından duyarız. Yüksel mimarlık okulu için ödev olarak hazırladığı ahşap konağın maketini evdekilere anlatırken: "Üçüncü katta, elleri ütüleyen illetli büyük babam ve kalp hastası büyük annem... Bu kat namaz ve niyaz katı... İkinci katta, dul annem ve eksilmeyen misafirleri... Bu kat da, kumar, morfin vesaire katı..." (s. 17) ifadelerini kullanır.

Eserin isminin "Ahşap Konak" alması manidardır. Geleneksel aile yapımız "geniş aile"den meydana gelmiştir. Yani farklı kuşaklardaki insanlar -yaşlısıyla genciyle- aynı evde veyahut "(...) aydınun etrafındaki konutlarda aynı ailenin üç kuşağına mensup haneler bir sosyal-ekonomik

8 Türkçe Sözlük, Türk Dil Kurumu, 10. Baskı, Ankara 2005, s.1268.

9 Mahmut Tezcan, "Aile ve Kuşak Problemleri", *Aile Ansiklopedisi II*, Ankara, Aralık 1991, s.706.

10 Necip Fazıl Kısakürek, *Ahşap Konak*, Büyük Doğu Yayınları, Tarihsiz.

11 Necip Fazıl Kısakürek, *Mukaddes Emanet*, Büyük Doğu Yayınları, Tarihsiz.

12 Necip Fazıl Kısakürek, *Çile*, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul, Nisan 2009, s.403.

ünite halinde yaşarlar[dı]."¹³ Ev aile yapımızda, sadece barınma ihtiyacının karşılanmasını dışında kültürün devamlılığını sağlayan bir okuldu.¹⁴ Şehirleşme ve sanayileşmeyle çekirdek aile yapısına bürünen toplum; siyasal ve sosyal değişimle birlikte evlerin yapısında da değişikliklere gitmiş; apartman gibi çok katlı, genellikle çekirdek ailelerin yaşadığı evler yaygın bir yapı halini almıştır.¹⁵ Osmanlı coğrafyasında evlerin genellikle ahşap malzemeye yapıldığını ve birkaç neslin bir arada yaşayabilecek kadar büyük olduğunu düşünürsek; artık ahşap konakların eskidiğini ve yok olmaya yüz tuttuğunu göz önüne aldığımızda eski yaşamın kaybolduğunu, birlikteliğin bozulduğunu görürüz. Farklı nesillerin aynı çatı altında olmaması ise kuşak çatışmalarının yaşandığını gösterir. Bu noktadan baktığımız zaman "konak" motifinin beraberliği, dayanışmayı sağlayan üç nesli bir arada tutan bir ortam olduğunu görürüz. Birliğin beraberliğin bozulduğunu, kuşaklar arası diyalogun kesildiğini ele alan eser "konak" sembolünden yola çıkar ve bu bağlamda eserin, ismi ile içeriği uyum sağlamaktadır.

Nişantaşı' da üç katlı beyaz boyalı *Ahşap Konak*' ta; Recai (büyükbaba), Hacer (büyükanne), Yüksel - Aysel (çocuklar) ve Belkıs (anne) yaşamaktadır.

Eser Yüksel'in, oturduğu evden esinlenerek ödev olarak hazırladığı "Ahşap Konak"ın maketini parti için evde bulunan topluluğa anlatmasıyla başlar. On sekiz odadan müteşekkil konak, gerek yapı malzemesiyle gerek şekliyle dekorasyon sanatının bir şaheseridir. Malzeme olarak ahşap ve mimarisıyla geleneği temsil eden konağın ruhu ise Recai'nin "*En büyük Türk hattat ve tezhipçisinin elinden çıkma*" (s.16) levhasıdır¹⁶. Konağın bu mükemmeliyetine rağmen Yüksel: "*Düşünün siz, zaman boyunca değişen nesiller ahşap konakta nasıl yuvalanmış? Birbirini peşinden gelen zaman ölçüleri şu ihtiyar mekânda nasıl belirmiş? Hepsi yarım asra sığınmış nesil, yeni deyimle üç kuşak... Alt katta yirmi beşlikler, orta katta ellilikler, üst katta da yetmiş beşlikler... Katlar alçaldıkça yükselen inişe bakın siz.*" (s.17) diyerek konağın o günkü kimliğini ortaya koyar. Bu sözleriyle evdeki kalabalığın tepkisini çeken Yüksel'e; "*Sen ne zamandan beri neslini beğenmez oldun?*" (s.19) gibi sualler yöneltilir. Bunun üzerine Aysel, ağabeyindeki değişikliğin sebebini, Eyüp'te bir aktar kızına aşık olmasına bağlar ve bundan dolayı ağabeyinin eskici, gerici ve mânevîyatçı olduğunu söyler. Tekin de nişanlısını onaylayarak bu yüzden Yüksel'in birkaç aydır "ahlâk, iman, terbiye, ideal" gibi kelimeleri sayıkladığını söyler. Aysel başta olmak üzere evdeki topluluk Yüksel'in sevdiği aktarın kızıyla alay etmek için onun kılığında bürünürler: "*Siyah başörtüsü, siyah çorap... Bakın, ne armoni!.. Yeşil yeldirmenin de siyahlarla âhengi?.. Pudrasız, boyasız, makyajsız surata gelince, tıpkı Maria Magdalena!..*" (s. 22) Bu sadece kıyafete veya onu taşıyan kişiye yapılmış alaycı yaklaşım değil onun nezdinde geçmiş ve dinle alay edilir. Eserin ilerleyen bölümlerinde bu husus kendini daha belirgin bir şekilde gösterir.

Recai, konağın alt katındaki sesleri duyup aşağı iner. Yetmiş beş yaşında olan Recai evin en büyüğü konumundadır. Osmanlı'ya has bir terbiye ile büyümüş, devlet kademelerinde memuriyet üstlenmiş bir kişidir. Evdekilerin Aysel'in arkadaşları olduğunu öğrenen Recai, kızlara "modern kızlar" diye hitap eder. Genç Şair'e, neden toplumun Batı'yı taklit ettiğini soran Recai: "*Taklitçi, hayvan taklit etmekle başlar. Köpeği, çakalı, öküzü... Havlar, ulur, böğürür.*"

13 İlber Ortaylı, "Osmanlı Toplumunda Ailenin Yeri" Aile Ansiklopedisi I, Ankara, Aralık 1991, s.74.

14 İbrahim Bakır, "Ailenin Yaşama Mekânı: Ev", Aile Ansiklopedisi II, Ankara, Aralık 1991, s.462.

15 İbrahim Bakır, a.g.m, s. 464.

16 Bu levhanın ne olduğu eserde belirtilmemiştir.

Biz garplının hayvan tarafında onu geçiyoruz da insan tarafına bir türlü giremiyoruz." (s. 25) diyerek sorusuna kendisi cevap verir. Karşısında siyah başörtüsü ve çorapla duran Eyüplü aktarın kızını taklit eden genç kıza dönerek üstündeki "*yalancı şahitleri*" atmasını söyleyen Recai'ye Genç Şair'in "*İyi ama çocukları da ona benzeyecek*" (s.27) demesine karşı Recai hiddetlenerek değişimin aynı hızla sürmesi halinde gelecek nesillerin ya önelerine yaprak bile takmadan geleceklerini ya da yapılanlardan utanıp ışık sızmaz çuvalar giyeceklerini söyler. Genç Şair'in "*(...) yani büyükanneleleri gibi kargalara mı benzesin yeni yetişenler?*" (s. 27) sözüne karşılık Recai: "*Doğru! Bizim karga yumurtalarımızdan çıkanlar ve kırkayaklar çıktı. Karga dediğin, yumurtasından kanarya çıksa onu gagasıyla öldürür. Biz sizi, göre göre, gamagamla besledik. Bakalım sizin yumurtalarınızdan neler çıkacak? Göreceksiniz ve tanıyamayacaksınız.*" (s. 27) der.

Recai evdeki manzarayı da görerek yeni nesilden hiç memnun değildir ve onlarla çatışma halindedir. Anlaşmazlıklardan birisi de evdeki hayat tarzıdır. Alt katta kızının ve torunu Aysel'in düzenlediği partilere bir anlam veremeyen Recai her defasında bu durumu eleştirir: "*Yine ne var? Evlenen mi, ölen mi; yoksa bir Amerikan zırlısı mı girdi limana?*" (s.63) Batı ve Amerika hayranlığının başını döndürdüğü gençlik Recai'ye göre hem dini hem de kültürel anlamda bir buhran içindedir. Yaşanan bu değişimlerin kendi neslinde başladığını ve kızının kuşağıyla artarak devam ettiğini ve bu son kuşakla son haddesine ulaştığını belirtir. (s. 81) Fakat Recai bir gün yepyeni bir neslin çıkacağından ve kuşakların içine düştüğü bu karanlık kuyudan onları çıkartacağını ümit eder. (s. 80)

Eserde Recai, Osmanlı Devleti'nin son dönemini temsil etmektedir. Yaşlı ve bir ayağı kırık durdur. Mirasına göz dikilmiştir. Buna rağmen hala ayakta durmaya çalışır; evi asıl sahibi olmasına rağmen kendilerini dışarı atmak isteyen seslere kulak tıkar. Zamanında Recai'nin zevkisini, refahını ve düşünce yapısını gösteren bir yapı olan Ahşap Konak artık "eski" miştir ve yanında yükselen apartmanların yanında "*idamlık bir mahkûm*" gibi durmaktadır. (s. 46)

Recai ile Aysel arasında bu kadar uçurum varken aralarında "köprü olacak bir neslin" olması gerekir. Bu nesli de Belkıs temsil eder. Belkıs, annelik görevini yerine getiremeyen, ne çocuklarıyla ne de babası ve annesiyle ilgilenen bir kadındır. Hayatın her halini görmüş bir kadıyla kendini salıveren, uyuşturucu ve içki kullanan, kumar oynayan, sadece kendi için yaşayan bir görüntü veren Belkıs, kızının nişanlısı Tekin'le yasak aşk yaşar ve onun elinde oyuncak gibidir. Tekin'in ısrarlarıyla annesini öldürmeye kalkışarak konağın mülkiyetini kendi üzerine almak ister. Konağı kızına ve torununa bırakan Recai, "levha"yı almak için eve geldiğinde gördüğü durum karşısında şaşkına döner ve evi yakmaya karar verir. Belkıs'ın üzerine yürüten Recai, Belkıs'ın: "*Kızını, kızını!.. Ben oğlumu yakabilir miyim?*" sözüne karşılık: "*Sen oğlunun gözlerini arkasından çepeçevre bağlar, onu bileğinden çeker, mâbede sokar, mihrabın yanında, ayak duran Kur'an'ın önünde, onunla gerdeğe girebilirsin! Sen olabile, Allah'ı yakarsın!*" (s. 134) der. Bu sözlerden anladığımız kadarıyla Belkıs'ın kendi dinine, kültürüne ve ahlaki değerlerini hiçe saydığını anlayabiliriz. Belkıs'ın köprü nesil olması, Aysel'de yaşanan değişimi daha iyi anlamamıza yardım etmektedir.

Aysel ve Yüksel aynı nesilden olmalarına rağmen, yaşayış şekilleri ve hayata bakış açıları farklıdır. Aysel annesi gibi zevk ve eğlence düşkünü, geçmişe sırt çeviren, kendince günün koşullarına uygun yaşayan biridir. Yüksel ise Recai ve Hacer'e daha yakın olduğundan dolayı, kuşaklar arasındaki farkı dengelemekte, annesinin ve kardeşinin yaşayış tarzına karşı çıkmaktadır.

Aysel son neslin tezahürüdür. Gelenek ile bağlarını koparmış, yeni bir kültürün temsilcisidir. Aysel'in yeni neslin temsilcisi olmasını, hem arkadaşlarıyla hem kullandığı kelimelerle ("bomb" gibi s. 51) hem de yaşayış tarzı ve fikirleriyle görüyoruz. Evin giriş katında eğlenen Aysel'in arkadaşları; Batı özentisi, eskiye ait değerleri reddeden, ekonomik durumları iyi, dünyadan bahar, hayatı eğlenmek ve zevkten ibaret sanan, seküler bir yaşam tarzını benimsemiş hedonist kişilerdir. Aysel de aynı doğrultudadır.

Aysel, geleneği temsil eden her daim eleştiri oklarına maruz kaldığı ve bir çekişme içinde olduğu dedesini ve onunla birlikte anneannesini evden göndermek ister. Çünkü başına bıyık ve özgürce hareket etmek emelindedir. Kimsenin kendi yaptıklarına karışmasını istemez. Nişanlı Tekin ise konaktan neredeyse hiç çıkmamaktadır. Ayrıca Aysel evlenmeden Tekin'den hamile kalmıştır. Türk toplumunun değer yargılarına göre evlenmeden çocuk sahibi olmak veya nişanlıların evlenmeden birbirlerine bu kadar sık gelip gitmesi hoş karşılanan bir durum değildir. Fakat yeni kültürün temsilcileri Aysel ve Tekin bundan herhangi bir sıkıntı duymamakla birlikte evin satılması için bu durumu Recai'ye karşı bir koz olarak kullanır: "(...) hadiseyi duymayan kalmayacak... Bütün Nişantaşı, bütün İstanbul... Bakkalından, çakkalından, akademisine, gazetesine kadar..." (s.109) Recai de bu utancın yayılmaması için Hacer'in de isteğiyle konağı Belkis'a ve Aysel'e bırakarak evden ayrılır.

Hayat görüşleri farklılaştığı için bu kuşakları ortak bir paydada buluşturan ortak değerler yok olmuştur. Örneğin; Aysel'le Recai arasında dil hariç onların iletişimini sağlayacak hiçbir unsur kalmamıştır. Recai geleneksel kültürün bir ferdi, Aysel ise "taklitçi kültürün" eseridir.

Belkis'in, Aysel'in ve arkadaşlarının davranışlarını "kültürel yabancılaşma" çerçevesinde değerlendirebiliriz. Yabancılaşma, bireyin günlük hayattaki iletişiminden doğan ve gelişen dönüşüm ve farklılaşmadır.¹⁷ Toplum, bireylerinden kendi kültürünü öğrenmesini ve bunun karakteristik özelliklerini yansıtmasını bekler. Musikiden, ahlaki değerlere kadar her şey toplumun kültürünü yansıtır. Bu durumda ferdin bu değerlerle çatışması ve bunları kabul etmeyip farklı bir yolda yürütmesi kültürel yabancılaşmayı ortaya çıkarır.¹⁸ Belkis'in, Aysel ve arkadaşlarının kültürel yabancılaşmanın tam içinde olduğu açıktır. Çünkü bu kişiler geleneksel değerlerden farklı bir yolda ilerlemektedirler.

Yüksel de son neslin bir ferdidir, lakin hâl ve davranış olarak büyük babasına ve anneannesinin nesline daha yakındır. Kızından ve torunundan yakınan Recai, Yüksel'e: "Seni ve benzerlerini ayırıyorum. Sen, bu acı gerçeği konuşabileceğim müstesna yaratılışlardanısın... Cinsinin çürüğünü görebilecek sağlam öz... Daha ne istiyorsun?" (s. 43) der. Recai torununa "Mehmed" ismini koymuştur. İfade bir kendine "Mehmed" diye hitap eden dedesine şaşırır. Yüksel, o ismin artık unutulduğunu söyler. Bunun üzerine Recai: "Benim koyduğum isim unutuldu; başkalarının koyduğu kaldı. (Durak.) Daha neler unutuldu, neler? Gökyüzü katı mı? O da unutuldu. Yıldızları yıldızdan, cambaz hane tavanı gibi bir şey oldu." (s. 44) der. Bu yakınlığı sağlayan en büyük unsur ise Eyüplü aktarın kızını sevmesidir. Geleneksel çizgiler etrafında hayatını yaşayan bu aileye yaklaşabilmek için Yüksel'in fikir olarak değiştiğini görüyoruz. Fakat bu değişimin ne ölçüde olduğu, Yüksel'in önceki hayatı ve yaşam şekli net bir biçimde verilmez. Aysel'in ağabeyi hakkında Eyüplü aktarın kızını sevdiğinden sonra "maneviyatçı

17 İsmail Doğan, "Yabancılaşma: Kültürde ve Ailede", Aile Ansiklopedisi III, Ankara, Aralık 1991, s. 1056.

18 İsmail Doğan, a.g.m., s.1058-1059.

"mukaddesatçı eskici, gerici oldu" (s. 19) ifadesinden eskiden şimdi olduğu kadar bazı değerleri savunmadığını ve benimsemediğini anlıyoruz. Yüksel'in dünya görüşü olarak önceden Aysel'le aynı fikirde olup olmadığı konusunda bir fikre sahip olamayız. Bundan dolayıdır ki kuşaklar arasında köprü vazifesini Belkis değil de nesil olarak üçüncü kuşağa, fikir olarak da dedesine yakın olan Yüksel görür.

Eserdeki diğer kahramanlar kuşak çatışması ve kültürel yabancılaşmanın yeni nesillere yansıtıldığını göstermesi bakımından kayda değerdir. Genç Şair'in "Poetik" başlıklı:

Müşhil aldım: kafiye!

Vezin mi dedin?

Şu var ki, mantık:

Zenci bacının gözleri gök mavi... (s. 71)

dizeleriyle başlayan şiiri, Yüksel'le şair arasında "gerçek sanatkar"lıkla alakalı bir tartışma başlar. Aysel bu tartışmada şairin yanında yer alır ve Yüksel'e: "Sen yeni şirden ne anlarsın? Koyuna, usurğın dururken karanfil koklatabilir misin?" der. Genç Şair ise: "Bizi, ancak yarının İza adamları anlayabilir. Topuk tarafından yükselenler..." diyerek Yüksel'in 'yeni'likten anlamadığını ve geleceğin şiirini inşa ettiğini belirtir.

Farklı Zamanlar, Farklı Kuşaklar: Mukaddes Emanet

Dinle, kulağım ver de mezara!

Ölüler evlattan yana çırpınır.

Nesiller arası korkunç manzara;

Domuz yavrulayan ana çırpınır!¹⁹

Mukaddes Emanet'te farklı zamanlardaki ailelerle bu ailelerin değer yapılarının ve görüşlerinin değişmesini görmekteyiz. Kuşak çatışmasından doğan bu durum aile bireylerini karşı karşıya getirir. Kuşak çatışmasını ortaya çıkaran en önemli etken hızla gelişen sosyal değişimlerdir. *Mukaddes Emanet*'te hem bu sosyal değişim hem de kuşak farklılığının temel sebepleri verilmiştir. Eserin genelinde dört kuşaktan bahsedebiliriz:

a. Abdullah'ın Nesli [Harp Yılları]

b. Oğlunun Nesli [1923'lü yıllar]

c. Torununun Nesli [1940'lı yıllar]

d. Torununun Oğlunun ve Kızından Torununun Oğlunun Nesli [1960-1970'li yıllar]

Eserin başkışisi Abdullah'tır. Diğer kişiler ise Baba, Oğlu, Oğlundan Torunu, Kızından Torunun Oğlu ve Oğlundan Torunun Oğlu'dur.

Meşrutiyetin ilan edildiği ve herkesin hürriyet çalgını olduğu dönemde yirmili yaşlarda bir genç olan Abdullah, yetmişlik babasına saygıda kusur etmez. Köyde babasıyla birlikte yaşayan Abdullah, bir gün babasının isteğiyle onu yatağından kaldırır ve bir bakıma vasiyet sayılabilecek konuşmasını dinler.

19 Necip Fazıl Kısakürek, "Çırpınmış", Çiie, Büyük Doğu Yay, İstanbul, Nisan 2009, s. 405.

Abdullah'ın babası, hayat serüvenini oğluna anlatırken özellikle yaşanan sosyal değişimlere parmak basar; Gülhâne Hatt-ı Hümayun'u gâvura yakınlaşma ve gâvur taklidi, Abdülmeccid'i Moskof'u durdurabilmek için Moskof'un hasımlarıyla işbirliği yapmaktan ve onlara hizmet etmekten başka çaresi kalmamış ilk alafranga padişah olarak görür. Avrupalıya 300 milyon altın borcu, halkın sefaletini, iktidarın israfını, alınan çürük donanmayı ve "Hasta Adam"ın her sorununu dert edinen baba, oğlunun da aynı derdi taşımasını söyler. Aksi takdirde kendi neslinin kuruyup tükeneceğini belirtir. (s.20-21) Avrupalı kızağından inme, kaptanı Yahudi, çarçığı Mason, tayfası dönme, rotası dinsizlik olan hürriyet gemisinin (s. 22) beş-on yıl içinde karaya vuracağını söyleyen baba, oğluna vasiyetini bildirir: "(...) *Bu köhne tüfeğin üstüne, köhne tüfeğin zaferi olarak dokuzuncu çizgiyi senin çekmeni istiyorum. Birinci vasiyetim bu!..*" (s. 26), "*İkinci vasiyetim hemen evlenmen, çoluk çocuk sahibi olman, kendini oğluna geçirmen... onu ve ardından gelecekleri, birbiri peşinden aynı geçirişe memur etmen. Güvercin yumurtasından akrep çıkmaya başlayan bu devirde bilmem bu işi ne dereceye kadar başarabilirsin. Allah yardımcı olan olsun.*" (s. 28) Nasihatlerine devam eden Baba, oğlundan; toprağı işlemesini, en az şehirli kadar bilgili olmasını fakat şehirde gözünün olmamasını, köylüye onun diliyle seslenmesini, Batı'nın marifetini öğrenmesini ruhunu ondan korumasını (s. 28) ister.

Babası ile Abdullah'ın aynı fikrin etrafında toplandığını görüyoruz. Aralarında her ne kadar yaş ve kuşak farkı da olsa, yeni bir oluşum içinde olan ülkenin Batı'dan alınan "hürriyet" kavramına babası gibi sırt çeviren Abdullah, babasından aldığı terbiyeyi ve bilgileri kendi nesline aktarmak ister. Sonraki dönemlerde Balkan Harbi'nden İstiklal Harbi'ne kadar birçok savaşın içerisinde yer alır ve Cumhuriyet'in getireceği farklılıkları köye dönerek oradan izlemeyi tercih eder.

Abdullah artık evlenmiş; bir kızı bir oğlu olmuş ve böylelikle babasının ikinci vasiyetini yerine getirmiştir. Abdullah babasından aldığı terbiyeyi çocuklarına aşılamak ister. Ancak yıllar geçmiş, şartlar değişmiştir. Abdullah'ın altınlarını çalan oğlu, babasına Avrupa'da okumak ve dil öğrenmek isteğini, yurda döndükten sonrada politikaya atılmayı hedeflediğini söyler. Babası oğlunun yaptıklarına karşı çıkıp yeni düzeni eleştirirken, oğlunun: "*Devirler değişti, baba... Senin devrin geçti artık... Aynı dünyalara düştük*" (s. 37) demesi ikilinin arasını iyice açar. Abdullah ve karısı, oğullarının kendilerine isyan edercesine karşı çıkmasına dayanamaz ve bu olay, evlatlarını reddetme noktasına getirir. Annesi: "*Brak, gitsin! Altınları da götürsün... Haram olsun ona... Cehenneme kadar yolu var.*" derken babası da: "*Yıkıl karşımdan! Hangi cehenneme gidersen git! Bir daha köye, baba ocağına döneyim deme! Madem ki aynı dünyalara düştük, kapan kendi dünyana, bir daha çıkma!..*" (s. 39) der.

Abdullah'ın oğluya ihtilafa düşmesinin tek sebebi, geçen yıllar, değişen toplum yapısı ve buna bağlı olarak fikir ayrılığıdır. Günün şartlarıyla olayları yorumlamayan Abdullah, babasından aldığı vasiyeti ve nasihatleri yerine getirmek ister. Oğlu ise yeni yönetim ve rejimin ilk neslidir ve cumhuriyetin getirdiği yeniliklere sıkı sıkıya bağlanmıştır. Böyle olunca da Osmanlı'nın yapısına bağlı olan Abdullah'la, yeni düzeni benimseyen oğlu arasında kuşak çatışması baş göstermiş ve aile de kopmalar meydana gelmiştir.

Evden ayrıldıktan 21 yıl sonra oğlu, bir milletvekili olarak babasından özür dilemeye gelir. Baba evinden uzakta kaldığı yıllarda evlenmiş ve bir çocuğu da olmuştur. Abdullah oğluna hala kırgındır, fakat torununu içtenlikle karşılamıştır. Torunuyla biraz sohbet ettikten sonra daha farklı bir nesille karşı karşıya olduğunu anlar: "*Oğlum!.. Ben seni ceylandan doğma bir*

yan farz etmiştim. Yanılmışım!.. Sen modaya uyan bir taklitçiden, bir zavallıdan başka bir şey değilsin meğer... Sen devirlerin tezgâhladığı, dayanaklarını testerelediği, içini boşalttığı, hayalkta bıraktığı, rüzgârlara uyar bir zavallı... Sen olsan olsan, güvercin yumurtasından çıma, felaket habercisi bir baykuş olabilirsin!.. (Hızla torununa döner) Amma bu?.. Senin yumurtandan çıkan bir akrep... (Uzun uzun torununu süzer) Bakalım bundan peydahlanacaklar nasıl olacak?.. (Oğluna döner) Vaktiyle söylememiş miydim sana, senden ne peydahlanacak diye? (Torununu gösterir.) İşte... Senden ufuk ufuk ilerde, meydana getirdiğin!.. Bu defa küfre dayanarak bulduğunu sanan yeni örneğin başlangıcı..." (s. 64)

Abdullah'ın, torunu ve karısı eserde geçen bir diğer ailedir. Abdullah'ın eleştirilerine maruz kalan torunu, dedesinin tepkisinden çekinerek; eşinin hâli, kılığı ve kıyafetinden dolayı babası karşılanacağını bilmediği için müsaade alarak dedesinin karşısına çıkarmamayı uygun görmüştür. Torununun eşi uzun saçlı, pantolonlu bir şekilde Abdullah'ın karşısına çıkar ve Abdullah gördükleri karşısında kala kalır. Çünkü Abdullah'ın içinde yetiştirdiği gelenek görenek sistemi ve içindeki sosyal normlar, kadının bu şekildeki giyimini pek hoş karşılamamaktadır.

Cumhuriyet'in ilan edilmesiyle başlayan yenilikler zinciri hem aileyi hem de kadını etkilemiştir. Bu dönemde modernleşmenin bir sonucu olarak kültürel hayatta meydana gelen değişim ve dönüşümü görmek mümkündür. Sosyal ve siyasal alana getirilen -batılılaşma, laiklik gibi- söylemler bu dönem ve sonrası Türk ailesini farklılaştıran bir etmendir.²⁰ Abdullah'ın oğlu ve torunu ile olan fikir ayrılığının başlıca nedeni bu farklılığın gözle görülür bir şekilde oğlunun ve torunun ailesinde belirmesidir.

Karşıma çıkan diğer nesil ise torunundan oğlu ve kızından torununun oğludur. Aynı dönemin insanları olmalarına rağmen birbirlerinden çok farklıdır. Gerek aile yapıları, gerekse yaşadıkları ortam bu farklılığın belirleyicisidir.

Torununun oğlu komünist olup dağlara çıkmış ve Abdullah dedesinin evini basmıştır. Torununun oğlunun Abdullah'a yaklaşımı dedesine veya bir büyüğüne yaklaşır şekilde değil de düşmana yaklaşır gibidir. "*Sen bu köye hâlâ din ve iman üflemeye çalışan, açlara ekmek yerine nasihat dağıtan, kapitalist uşağı, imparatorluk artığı, asırlık bir köstebeksin! Senin ve benzerlerinin toprak altı yollarımızı tıkamak vazifesi de artık bize düşüyor. Oğlunun soyunda bulamadığım, tersine döndüğünü gördüğün şeyi, sana, kızının soyunda aramak imkânını vermeyeceğim! Hem de bunu oğlunun soyundan gelenler yapacak!..*" (s. 88) Torununun oğlu Abdullah'tan kendilerini desteklemelerini, bu memlekefi komünistlerden başkasının kurtaramayacağını; Allah'ın, peygamberinin, vatanın, milletin, ahlakın, ailenin boş olduğunu, bütün bunların emekçileri sömürmek için uydurulmuş şeylerden öteye gitmediğini bir kâğıda yazmasını ister. Bunu yapmak istemeyen Abdullah, içeriden babasının verdiği silahı çıkarır ve torununun oğlunu vurur. Böylelikle babasının vasiyetini yerine getirmiş olur.

Kızından torununun oğlu, Abdullah'ın yanında yetişmiş, onun fikirleriyle beslenmiş, dönemin şartlarından oldukça az etkilenmiş bir delikanlıdır. İslam Enstitüsü'nü bitirmiş olması, hayat görüşünü belli eden bir noktadır. Abdullah, babasından aldığı vasiyeti aynen kızından torununun oğluna iletir ve delikanlı da benimsediği bu fikirleri yapacağına söz verir.

20. İsmail Doğan, Sosyoloji Kavramlar ve Sorunlar, Sistem Yayınları, İstanbul, Ocak 2000, s. 196.

SONUÇ

Herakleitos'un dediği gibi evrende değişmeyen tek şey değişimin kendisidir; değişimi durdurmak ve ona karşı direnmek problemleri ve çatışmayı beraberinde getirir. Değişim hayatımızın her noktasında varlığını hissettirir. Değişim bireyde başlar ve toplumun en küçük birimi olan aileden sosyal hayata sirayet eder. Değişimle birlikte belli bir zamandan sonra değer yargılarındaki farklılıklar, fikir ayrılıkları gibi unsurlar aile içerisinde kuşak çatışmasına zemin hazırlar. *Ahşap Konak* ve *Mukaddes Emanet*'te değişen, zamanla farklılaşan kültürel yapının dış etmenlere daha açık olan gençler üzerinde yaşadığı etkiyi gördük.

İki eserde de kuşak çatışması "kültürel yabancılaşma" ya bağlanmıştır. Her ikisinde de geleneği temsil eden bir büyük; kendi kültürünün çerçevesinden sapsımış son kuşaklar ve her ne kadar yeni nesle mensup olsalar da ümit bağlanan bir gençlik vardır. Kuşaklar arası farklılık bireyler arasında çatışmaya döner ve birbirini yok etme usulüne dayanır. Aysel, Tekin ve Belkıs mirasa konabilmek için Hacer'i öldürmek isterler. Recai ise evde sızıp kalan ve ahlak dışı bir şekilde yakaladığı bu üçlüyü konağı yakmak suretiyle yok eder. Ateşin temizleyici etkisi, yapılan bu ahlaksızlığı kapatmak için kullanılır. İlk olarak torunun oğlu Abdullah'ı "eski kafalı" öldürmek için öldürmek ister. Babasının emanet ettiği silahla "yeni kafa taşıyan, anarşist" torununun oğlunu öldürür ve kendi de torununun oğlunun arkadaşları tarafından yediği kurşundan dolayı vefat eder.

Aysel, Aysel'in arkadaşları, Tekin, Belkıs *Ahşap Konak*'ın; Abdullah'ın oğlu, torunu, torunun eşi ve torununun oğlu da *Mukaddes Emanet*'in yeni nesli ve farklılaşan isimleridir. Konağın bu sakinleri hedonist, Abdullah'ın nesli ise sosyal ve siyasal bakımdan batıcıdır. Bu iki eserde farklılaşan nokta geleneğe karşı fikirlerin ayrışmasıdır. *Mukaddes Emanet*'te yaşanan kuşak çatışması siyasal söylem üzerine kurulmuştur. Kişiler bu eserde daha bilinçlidir ve değişen siyasal sistemle birlikte yeni değer yargıları ortaya çıkmışlardır. Konağın kişileri ise yaşama seküler bir pencereden bakmayı yeğlerler. Onlar için önemli olan sadece bedeninin hazzıdır.

Recai ve Abdullah yeni nesilden umutsuzdur. Çünkü bu nesil kendi kimliğini bir taraf fırlatmış; taklitçi ve yapay bir kültürü benimsemiştir. Onlara göre aile ve toplum arasındaki çatışmanın en büyük nedeni gençlerin kendi kültürünü unutmalarıdır. Bu yeni neslin düzelmesi, yani kendi özüne dönmesi ise güçtür. Fakat buna rağmen Recai ve Abdullah'ın küçük de olsa bir umutları vardır. Recai'nin umudu Yüksek, Abdullah'ın ise Kızından torununun oğludur. Bu gençler dedelerinden aldıkları terbiyeyi ve fikirleri gelecek nesillere aşılayacaktır.

KAYNAKÇA

- BAKIR İbrahim, "Ailenin Yaşama Mekanı: Ev", *Aile Ansiklopedisi II*, Ankara, Aralık 1991, s.462.
- ÇEBİ Hasan, "Necip Fazıl'ın Tiyatro Eserlerinin Madde ve Mana Açısından Genel Bir Değerlendirmesi", *Türk Edebiyatında Necip Fazıl Kısakürek Hayatı-Sanatı- Çilesi Hakkındaki Tüm Yazılar*, (Hzl. Osman Selim Kocahanoğlu), Ağrı Yayınları, Ekim 1983, s.378.
- DOĞAN İsmail, *Sosyoloji Kavramlar ve Sorunlar*, Sistem Yayınları, İstanbul, Ocak 2000.
- DOĞAN İsmail, "Yabancılaşma: Kültürde ve Ailede", *Aile Ansiklopedisi III*, Ankara, Aralık 1991, s. 1056.
- KARATAŞ Turan, "Tiyatro Yazarı Olarak Necip Fazıl", *Bilim ve Akıl Aydınlığında Eğitim Dergisi*, Yıl: 6, Sayı: 63, (Mayıs 2005).
- KISAKÜREK Necip Fazıl, *Çile*, Büyük Doğu Yay, İstanbul, Nisan 2009.
- KISAKÜREK Necip Fazıl, *Bir Adam Yaratmak*, Büyük Doğu Yayınları, Tarihsiz.
- KISAKÜREK Necip Fazıl, *Mukaddes Emanet*, Büyük Doğu Yayınları, Tarihsiz.
- KISAKÜREK Necip Fazıl, *Ahşap Konak*, Büyük Doğu Yayınları, Tarihsiz.
- ORTAYLI İlber, "Osmanlı Toplumunda Ailenin Yeri", *Aile Ansiklopedisi I*, Ankara, Aralık 1991, s.74.
- ÖZANKAYA Özer, *Toplumbilim*, Tekin Yayınları, 6. Baskı, İstanbul 1986, s. 3.
- TEZCAN Mahmut, "Aile ve Kuşak Problemleri", *Aile Ansiklopedisi II*, Ankara, Aralık 1991, s.706
- Türkçe Sözlük, Türk Dil Kurumu, 10. Baskı, Ankara 2005, s.1268.